

Ruimte voor meer

Over de zoektocht naar de ziel bij Joke Hermsen en Robert Macfarlane

Door: Barbara de Beaufort

Macfarlane, Robert, *The Wild Places*, London 2008, ISBN 9781847080189, 352 pag., € 11,99
 Hermsen, Joke, *Windstilte van de ziel*, Uitgeverij Ten Have, Kampen 2010, 76 pag., € 4,95
 Hermsen, Joke, *Stil de tijd, pleidooi voor een langzame toekomst*, Uitgeverij De Arbeiderspers, Amsterdam 2010, ISBN 9789029571395, 272 pag., € 21,95

'Er is meer.' Ja, er is meer. Hoe vaag het ook klinkt, was dit voor velen van ons niet de reden om van alle mogelijke beroepen juist dit te kiezen? Omdat we, vaak al heel vroeg in ons leven, hebben vermoed en ervaren dat er 'meer' is, een geheim in of achter de dingen, een andere dimensie van het bestaan? Maar wat is dat 'meer' dan?

Ooit leek het zo duidelijk. Wie op zoek was naar zin en betekenis, wie geloofde dat er meer was tussen hemel en aarde, sloeg de Bijbel open. Of, misschien beter nog, een stevig theologisch boek. Daar stond precies in wat het 'meer' inhield. De boeken vertelden over God, in de vorm van Vader, Zoon en Heilige Geest. Daarover viel van alles te weten en te leren. Nam je dat goed in je op en leefde je daarnaar (en ook dat was welomschreven), dan was je gelovig, en kon je eigenlijk alles herleiden tot dat christelijke geloof. En dan kon je daar, als pastor, predikant of geestelijk verzorger, ook over vertellen, en preken en bidden, en anderen daarmee steunen en bemoedigen.

Maar wie van ons kon ook blijvend zelf ervaren waar dat geloof voor stond? Wie van ons kon daar voortdurend mee in contact staan, er uit leven, ervan vervuld zijn, niet van een idee of een opvat-

ting, maar van een levende werkelijkheid? Of andersom, wie kon echt alles wat je zo als mens meemaakt, vermoedt, verlangt, mist, vreest, onderbrengen binnen die specifieke traditie, die woorden, die waarden? De oude kaders bleken vaak te beperkt geworden en hun zeggingskracht opgedroogd.

Mede daarom, vermoed ik, is de zoektocht naar het 'meer' in onze tijd weer opgevat. Niet alleen door mensen die er voor hun beroep mee bezig zijn, maar door bijna iedereen, lijkt het wel, zowel binnen als buiten de kerk. Hoeveel boeken worden er niet volgeschreven, hoeveel groepen, bijeenkomsten, trainingen, cursussen worden er niet georganiseerd rond dit zoeken? Te veel en te divers om te benoemen. Maar één ding lijken ze als uitgangspunt gemeen te hebben: een onvrede met het leven zoals we dat 'in onze westerse wereld', zoals het dan meestal heet, leven. Een druk en veeleisend bestaan, vaak in een verstedelijkte omgeving, waar de verwachtingen torenhoog zijn en de gelegenheden om tot jezelf te komen minimaal. Een wereld waarin bijna alles in termen van resultaat wordt beoordeeld. Een leven vooral waarin we vervreemd zijn geraakt van – ja van wat? Van het 'meer'. Een 'meer' dat nu lang niet altijd meer in christelijke termen wordt verrat. Soms komen er nieuwe (bijvoorbeeld esoterische, spirituele) dogma's voor in de plaats. Vaak ook wordt er meer tastenderwijs gezocht, en krijgen we daar een verslag van.

Twee van die zoektochten, in boekvorm, wil ik hier nader bekijken. Of eigenlijk zijn het er drie. De eer-

ste twee, over de tijd en over de ziel, zijn geschreven door de Nederlandse Joke Hermsen. *Windstilte van de ziel* schreef ze voor de Maand van de Spiritualiteit, in november 2010. *Stil de tijd* verscheen al eerder. Het derde boek is *The Wild Places*, in het Nederlands *De laatste wildernis*, uit 2008. Het is geschreven door Robert Macfarlane, een Engelsman. Joke Hermsen is schrijfster en filosofe, Robert Macfarlane is natuurschrijver en doceert Engelse literatuur in Cambridge. Allebei zijn ze met inzet van hun gehele niet geringe kennis op zoek naar 'meer'.

'Hoe kunnen wij nog spreken over de ziel?' vraagt Hermsen zich af in *Windstilte van de ziel*. 'Hoe kunnen we deze ervaren? Waar verwijst dit oeroude woord eigenlijk naar?' En in *Stil de tijd* schrijft ze: 'Voor dit boek heb ik geprobeerd om een andere dan de gebruikelijke tijdervaring op het spoor te komen en vooral om de reikwijdte en rijkdom van die andere tijd onder woorden te brengen.' Beide begrippen, ziel en tijd, fascineren haar als onrecht uit de gratie geraakte categorieën, die ons zouden kunnen helpen weer in contact te komen met een andere laag van het bestaan. Ze verruilt ten behoeve van haar onderzoek haar drukke Nederlandse leven tijdelijk voor een loom en zonovergoten verblijf op het Franse platteland. Ze mijmert, kijkt uit het raam, doet bewust niets, probeert af te wachten. En ze leest veel en schrijft daarover. In haar essays over muziek, literatuur, filosofie en beeldende kunst worden ziel en tijd van steeds andere kanten belicht.

Bij Macfarlane ligt het accent meer op wat hij zelf beleeft. Hij heeft nu eenmaal die drang van binnen, die behoefte aan *wild places*, waarvan gezegd wordt dat ze niet meer bestaan binnen de Britse eilanden. Noch zijn baan, noch zijn vrouw, noch zijn aanstaand vaderschap kunnen hem helemaal binden aan de verstedelijkte omgeving van Cambridge. Hij klimt zo nu en dan in een boom in de buurt, om even in een andere wereld te verkeren, maar

dat is niet genoeg. Dus besluit hij er op uit te gaan, soms alleen, soms met een vriend, om de onge-repte wildernis met al zijn zintuigen te ondergaan en te registreren hoe die ervaringen zijn concept van wildheid beïnvloeden. Hij verstaat de kunst op een onnadrukkelijke manier in die dicht op de huid geschreven verslagen allerlei cultuurhistorische, biologische en literaire informatie mee te vlechten tot een poëtisch geheel.

Beide schrijvers zijn allereerst bezig met hun eigen zoektocht, afgestemd op hun eigen behoefte. Tegelijkertijd maken ze juist daardoor een verlangen wakker in ons, het verlangen naar meer. Flapteksten en recensies laten ons weten dat lezers na het dichtslaan van deze boeken besluiten nemen: ze gaan minder uren werken, of kopen een paar wandelschoenen. Hermsen bepleit het nu en dan uitstappen uit de permanente race tegen de klok. Pas vanuit het beleven van je innerlijke tijd kom je tot creativiteit, en uiteindelijk tot ware menselijkheid. Macfarlane bepleit niet zo veel, maar komt wel voor zichzelf tot een conclusie: de wildheid die hij eerst zo ver mogelijk weg zoekt, is voor wie aandachtig kijkt en beleeft ook op andere schaal en dus dichterbij huis te vinden. En andersom: de zogenaamd ongerepte wildernis kent ook altijd een menselijke geschiedenis, ons ideaalbeeld van zuivere natuur klopt niet.

Geven Hermsen en Macfarlane met deze boeken antwoord op onze hunkering naar het 'meer'? Dat is te veel gezegd, en ik denk dat de schrijvers die pretentie ook niet hebben. Ze doen verslag van hun eigen zoektocht en hopen daarin aanstekelijk te zijn. Wat er ten diepste gevonden wordt, nu en dan, kan met woorden slechts aangeduid worden, benaderd, omcirkeld. Deze auteurs doen dat zo zorgvuldig en meeslepend mogelijk, maar dan nog geldt: om het 'meer' werkzaam te laten zijn, zal ieder er zelf verbinding mee moeten zoeken. Zonder nog te weten wat het is.

En is dat ook niet precies onze taak, als leden van een beroepsgroep die probeert anderen tot steun te zijn? Het lijkt misschien een vreemde omweg: je als het ware af te keren van je medemens en zijn of haar noden, om te zoeken naar contact met je ziel, je innerlijke tijd, de natuur, of iets anders waarvan je vermoedt dat daarin het 'meer' voor jou te vinden is. Want er is immers eerst nog zo veel te verbeteren aan het contact met cliënten, collega's en instanties. Er zijn nog zo veel boeken te bestuderen. Er zijn nog zo veel vaardigheden aan te leren en methodieken en inzichten. En het kost tijd, die zoektocht, tijd die je ook aan zorg voor anderen had kunnen besteden. Toch raak ik er meer en meer van overtuigd dat de hulp die wij kunnen bieden niet in de eerste plaats is gelegen in wat wij weten, kunnen en beheersen, al is dat nog zo belangrijk. Om de rollen eens om te draaien: ik ervaar zelf dat ik zowel in dagelijks ongerief als in existentiële nood het meest heb aan iemand in de buurt die zélf in contact staat met het 'meer'. Niet omdat hij of zij dat op mij over kan dragen, maar omdat ik er dan ook weer in durf te geloven. En daar trek ik me aan op: aan een ander die, ook als ik het even niet opbreng, voor mij gelooft in het 'meer'. Daarmee verbonden is, daaruit leeft, en het daarmee ook voor mij levend houdt en bereikbaar.

Een schrijver kan ook zo iemand zijn. Als ik lees hoe Robert Macfarlane er op uit gaat om een scherpe rots op een van de Schotse eilanden te beklimmen, maar uiteindelijk terugdeinst voor de ongenaakbaarheid en onherbergzaamheid van die stenige rotspunt, dan herken ik het bijna bijbelse teruggeworpen worden op de grenzen van de menselijkheid. En mijn eigen vrees voor de leegte, de absolute onverschilligheid. Als hij beschrijft hoe hij zich te slapen legt op een andere berghelling, in de

kou en de ijsregen, ontroert mij hoe hij zich toch toevertrouwt aan de aarde, en zelfs zijn bewustzijn kan laten gaan in de slaap. Mèt Joke Hermsen ervaart hij, op zijn rug op een klein eilandje liggend, hoe de tijd andere dimensies krijgt, menselijke uren en minuten hun relevantie verliezen en verkrumelen, opgenomen worden in een ander, eeuwen omvattend ritme. En ik herken dat, zoals bijna iedereen. Het zet me aan tot openheid voor diezelfde ervaring, die ik vast ook dichterbij huis kan opdoen, dat geloof leen ik van Macfarlane en Hermsen.

Met mijn eigen christelijke achtergrond denk ik ook aan de manier waarop Jezus op zoek was, binnen en buiten de tradities van zijn tijd, naar dat wat stroomt, leeft en voedt, naar contact daarmee, zowel in zijn ontmoetingen met mensen als in de eenzaamheid waarin hij zich regelmatig terugtrok. Hoe hij die verbondenheid belichaamde, en meer nog dan door al zijn woorden en daden daarmee mensen bemoedigde. Het koninkrijk van God, het is er al, vlakbij, in je en om je heen, kijk maar. Het koninkrijk van God, weer een naam voor het 'meer'.

Maar hoe belangrijk zijn die namen? Dat begin je je af te vragen bij het lezen van zulke geïnspireerde boeken, waar toch het woord God nauwelijks in voorkomt. Hoe werkelijker het 'meer' deel uitmaakt van je dagelijkse bestaan, hoe minder belangrijk de termen worden waarin wij mensen het proberen te vangen. Het echte werk is niet het benoemen, maar ruimte maken voor het meer.

* Barbara de Beaufort is geestelijk verzorger bij SWZ in Wassenaar